

ВІДГУГ

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

Штефан Людмили Андріївни

на дисертацію Рябкиної Лідії Миколаївни

«Соціально-виховна діяльність шкіл-інтернатів першої половини XX століття», подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка

Актуальність дослідження. Соціальні і політичні зміни, що відбуваються в сучасній Україні, зумовили розвиток безпритульності, тому проблема сирітства набуває особливої актуальності. На сучасному етапі в країні існує нагальна потреба у тому, щоб усіляко сприяти пом'якшенню впливу на дітей негативних наслідків соціальних процесів, через створення оптимальних умов для підтримки соціально незахищених категорій дітей, до яких належать безпритульні діти та підлітки, серед яких сироти і діти, які залишилися без піклування батьків, залишаються однією з найбільш соціально-занедбаних і найменш соціально-захищених спільнот країни, а сирітське середовище акумулює в собі найскладніші проблеми соціального та психологічного становлення особистості. Тому необхідним є покращення та оптимізація процесу соціального виховання в інтернатних закладах для дітей-сиріт.

Ураховуючи вищезазначене, є всі підстави стверджувати про актуальність та своєчасність дисертаційної роботи Л. М. Рябкиної, яка присвячена соціально-виховній діяльності шкіл інтернатів першої половини XX століття.

Актуальність теми дослідження підтверджується й тим, що воно виконано в межах комплексної науково-дослідної роботи кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» – «Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації Л. М. Рябкиної є високою і базується на використанні 295 науково-педагогічних джерел, серед яких представлено 96 справ із фондів Центрального державного історичного архіву України, Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Державного архіву Донецької області, Державного архіву Харківської області, матеріали фондів Центральної наукової бібліотеки НАН України ім. В. І. Вернадського, державної науково-педагогічної бібліотеки імені В. О. Сухомлинського, державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, наукових бібліотек Донбаського державного педагогічного університету, Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Достовірність результатів дисертаційного дослідження. Науковий рівень і достовірність результатів дисертаційного дослідження Л. М. Рябкиної забезпечується методологічною та теоретичною обґрунтованістю вихідних позицій; застосування комплексу теоретичних та емпіричних методів наукового дослідження; широким використанням історико-педагогічної літератури та архівних джерел досліджуваного періоду; широкою апробацією результатів дослідження.

До основних нових наукових результатів дисертації слід віднести наступне:

На основі аналізу наукових джерел дисертанткою систематизовано теоретичні ідеї та узагальнено досвід соціально-виховної діяльності в інтернатних закладах першої половини ХХ століття, проаналізовано провідні категорії дослідження, узагальнено зміст поняття «соціально-виховна діяльність шкіл-інтернатів».

Позитивної оцінки заслуговують обґрунтовані авторкою етапи становлення та розвитку соціально-виховної діяльності шкіл-інтернатів України

у першій половині ХХ століття (1900 – 1916 рр. – етап співіснування державної та благодійної форм опіки над дітьми-сиротами; 1917 – перша половина 30-х рр. – етап становлення інтернатних закладів та розробки змісту, форм і методів соціально-виховної діяльності; друга половина 30-х рр. – 1945 р. – етап активізації й накопичення практичного досвіду соціально-виховної діяльності інтернатних закладів; 1946 – 1956 рр. – етап пошуку шляхів покращення змісту соціально-виховної діяльності інтернатних закладів).

До достоїнств проведеного дослідження слід віднести аналіз типів інтернатних закладів досліджуваного періоду та особливостей їх функціонування у межах виділених етапів становлення та розвитку соціально-виховної діяльності (сирітський будинок, дитячий притулок, гуртожиток-притулок, дитячий будинок, дитяча трудова колонія, дитяче містечко, школа-інтернат).

Широка джерельна база дослідження дозволила Л. М. Рябкіній здійснити аналіз провідних понять дисертації, зокрема: «соціальне виховання», «соціально-виховне середовище», «соціально-педагогічна діяльність», що також заслуговує на позитивну оцінку.

Докладно і всебічно авторкою схарактеризовано зміст соціально-виховної діяльності інтернатних установ. Не викликає заперечень визначення напрямів соціально-виховної діяльності у першій половині ХХ століття, а саме: 1900 – 1916 рр. – гігієнічне та фізичне виховання, профорієнтаційна робота, релігійно-моральне виховання; 1917 – перша половина 30-х рр. – розумове виховання, трудове, профорієнтаційна робота; друга половина 30-х рр. – 1945 р. – ідейно-політичне, патріотичне, статеве, трудове виховання; 1946 – 1956 рр. – суспільно-політичне, фізичне, ідейно-політичне та патріотичне виховання, дослідна робота.

Важливим досягненням пошукувача є те, що у дисертації виявлені основні форми та методи соціально-виховної діяльності інтернатних закладів першої половини ХХ століття.

Крім того, вважаємо педагогічно цінними запропоновані Л. М. Рябкиної рекомендації щодо застосування досвіду соціально-виховної діяльності шкіл-інтернатів досліджуваного періоду на сучасному етапі розвитку суспільства, які є обґрунтованими, коректними і доречними.

Загальні висновки і висновки до кожного розділу адекватно і логічно представляють теоретичні позиції автора, базуються на значній джерельній базі, мають теоретичну і практичну новизну.

Позитивної оцінки заслуговує і той факт, що авторкою до наукового обігу введено невідомі та маловідомі архівні документи, публікації в періодичній пресі з досліджуваної проблеми.

Взагалі, наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертанткою вперше здійснено цілісний ретроспективний аналіз теорії та практики організації соціально-виховної діяльності інтернатних закладів першої половини ХХ століття. Окрім того, окреслено перспективи використання педагогічно цінних ідей і досвіду минулих років щодо організації соціально-виховної діяльності шкіл-інтернатів у сучасній освітній практиці України.

Значимість отриманих результатів для науки і практичного використання полягає в тому, що результати проведеного Л. М. Рябкиною дослідження можуть бути використані в навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів під час викладання курсів «Соціальна педагогіка», «Історія соціальної педагогіки», «Теорія та історія соціального виховання» тощо.

Теоретичні твердження, висновки й джерельна база дослідження зможуть слугувати підґрунтям для подальших історико-педагогічних і педагогічних досліджень та розробки сучасних моделей соціального виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у школах-інтернатах.

Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих працях. Хід і висновки проведеного дослідження досить повно відображено

в 10 публікаціях, 5 з яких – у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному науковому виданні. У цілому, рівень і кількість публікацій та апробації матеріалів дисертації на конференціях повністю відповідають вимогам МОН України.

Автореферат ідентичний за змістом з основними положеннями дисертації і достатньо повно відображає основні її наукові результати, що отримані здобувачем.

По дисертаційній роботі можна зробити наступні зауваження та побажання:

1. Розглядаючи стан наукового вивчення проблеми соціально-виховної діяльності шкіл-інтернатів першої половини ХХ століття, дисертантка зосередила увагу на вітчизняному досвіді, але, на наш погляд, з метою всебічного аналізу проблеми варто було б звернутись і до праць зарубіжних фахівців.

2. Обґрунтовуючи хронологічні межі дослідження, автору доцільно було б звернутися до етапів розвитку української педагогічної думки, які визначені академіком Сухомлинською О. В.

3. Характеризуючи етапи (розділ 1 автореферату), авторці варто було б більше уваги приділити внеску науковців у розробку питань організації соціально-виховної діяльності шкіл-інтернатів досліджуваного періоду. Тим більше, що ці питання широко розкриті на сторінках 54 – 83 дисертації.

4. З метою уникнення повторів, матеріал, який стосується аналізу форм піклування в досліджуваній період (стор. 7 автореферату), варто було б представити за науково обґрунтованими етапами.

5. На наш погляд, при висвітленні шляхів впровадження досвіду соціального виховання шкіл-інтернатів першої половини ХХ століття в сучасні умови (п. 2.3.) доцільно було б зазначити, яким чином використовувати визначені форми і методи в сучасному виховному процесі інтернатного закладу.

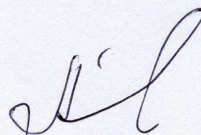
Проте, висловлені зауваження та побажання не знижують наукової та практичної цінності отриманих результатів і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Л. М. Рябкиної, яка виконана на високому науковому рівні.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертація Л. М. Рябкиної «Соціально-виховна діяльність шкіл-інтернатів першої половини ХХ століття» є самостійною, завершеною науковою роботою, відповідає пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р.), а її авторка – **Лідія Миколаївна Рябкина** заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри історії педагогіки
та порівняльної педагогіки Харківського
національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

Л.А. Штефан

